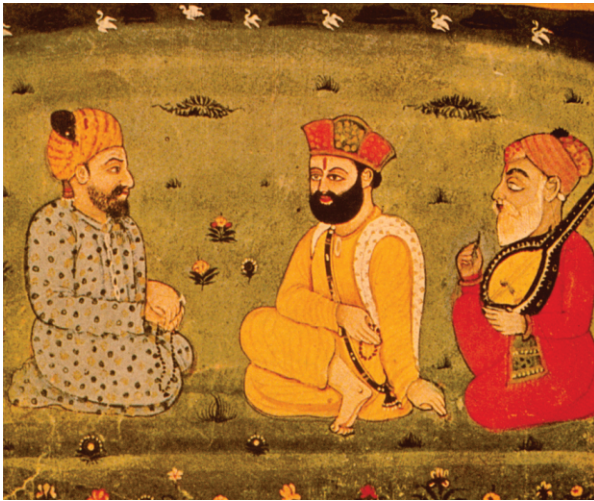

سر سا توں پکھوک

(اے کرتارپور دے کوتک بھاگ-۱)

بات دسدے ہن۔ ایسے طرحاں کتے گورکھ ناتھ نال گل بات ہندی لکھی ہے کتے شیخ فرید نال آدی۔ ایہہ سبھ شخصیتاں گورو صاحب توں بہت پہلے ہو چکیاں ہندیاں ہن۔

سو این ایہو حالت پیر حاجی رتن دے سجدانشین اتے گورو صاحب دے میل دی ہے۔ جدوں گورو صاحب پیر نوں ملدے ہن تاں اوہ گورو صاحب اگے گجارش کردے ہن کہ سانوں اپنی بانی سناؤ۔ گورو صاحب

حاجی رتن نال گوشٹ۔ گز صاحب اتے مردانہ

وجنتریاں نال بانی دا کیرتن کردے ہن:-

پر بہاتی محلہ ۱ تیرا نامرتن کرم چانن سرت تتھے
لوئی .. اندھیڑ اندھی واپرے سگل لیجے کھوئی .. ۱
ایہہ سنسار سگل بکاڑ .. تیرا نام دارو اوڑ ناست
کرنہاڑ اپاڑ .. ۱ رباؤ .. پاتال پریا ایک بہار ہووہ لاکھ
کروڑ .. تیرے لال قیمت تا پوے جاں سرے ہووہ پور
.. ۲ دوکھاتے سکھ اوپجہ سوکھی ہووہ دوکھ ..
جٹ مکھ تو سالابینہ تٹ مکھ کیسی بھوکھ .. ۳
نانک مورکھ ایکو تو اوڑ بھلا سبساڑ .. جٹ تن نامن
اوپجے سے تن بوہ خوار .. ۴

اندازہ ہے کہ گورو صاحب اک وار پھر ماجھ دی وار
والے سلوک اتھے وی گائے جنان وچ مسلماناں بارے
ٹپنیا ہن۔ جوین:

پوڑی .. اک رتن پدارتھ ونجدے اک کچے دے واپارا ..
سنتگور تٹھے پائین اندررتن بھندارا .. وں گر کے ن
لدھیا اندھ بھوکھ موئے کوڑیارا .. منمکھ دوجے پچ
موئے نہ بوجھہ ویچارا .. (پورا شبید ویکھو انگ-۱۴۱)

اس پرکار حاجی رتن مقبرے دے گدی نشین نال
گوشٹاں چلدیاں رہیاں۔ جس پرکار پھر سکھاں دا اس

حاجی رتن دے سزدانشین نال گوشٹ

سر سا توں ۸۰ کہ۔ می پہاڑ چل کے صاحب بٹھنڈے آئے۔
بٹھنڈے وکھے حاجی رتن نال دے صوفی پیر دا
مقبرہ ہے۔ اس پیر بارے طرحاں طرحاں دیاں
کہانیاں ہن۔ بہتیاں اس بابت ہن کہ اوہ تقریباً ۷۰۰
سالان تک جیندا رہا۔ انج ۸۴ سدھاں وچ وی حاجی
رتن ناتھ دا ناں آؤدا ہے۔

لوکان دا ایہہ مننا ہے کہ رتن ناتھ بعد وچ مسلمان
بن گیا سی جدوں اس نے سنیا کہ عرب وچ رہے دا
اوتار پیدا ہویا ہے۔ ادوں پنجاب وچ اسلام نوں وکھرا
مذہب اجے تسلیم نہی سی کیتا گیا۔ مثال دے طور
تے آج کوئی ہندو، سر سے والے ڈیرے دا چیلرا ہندیاں
اپنے آپ نوں ہندو وی اکھوا سکدا ہے۔

مسلمان اس بارے بڑی ادبہت کتھا دسدے ہن۔
کہندے ہن کہ رتن ناتھ بٹھنڈے دے سوداگر دا پتر
سی۔ ایہہ سوداگر عرب دیساں تک بھارتی سامان لے
کے جایا کردا سی اتے اس دا میل اک ویراں محمد
صاب نال ہویا سی جنھاں نے اس نوں لمی عمر دی
اسیس دتی سی۔

ایہہ وی کہیا جاندا ہے کہ رتن ہندی نے محمود
غزنوی دیاں فوجاں نوں بٹھنڈے دا قلعہ فتح کرن
وچ مدد کیتی سی۔

جنم ساکھیاں وچ گورو صاحب دارتن ہندی نال وی
میل لکھیا ہے۔ دوسرے پاسے جنمساکھیاں دی پرمپرا
جے ویکھیئے تاں اوہناں وچ جتھے وی گورو صاحب
کسے وڈی شخصیت دے ستھان تے جاندے ہن تاں
جنمساکھیاں ستھان دے موجودہ گدی نشین دا ناں
دین دے بجائے سدھا ہی پرسدھ شخصیت نال میل
دسدیاں ہن کیونکہ جنمساکھیاں سنیاں سنائیاں
کہانیاں دے ادھارتے لکھیاں گئیاں ہن۔ جنمساکھی
لکھاریاں واسطے موجودہ گدی نشین دا ناں لبھنا
مشکل ہی نہی اسمبھو ہندا سی۔ بھاؤ جے گورو
صاحب اجین وکھے بھرتھری جوگی دی جگا جاندے
نے تاں اوتھے موجودہ گدی نشین نال گوشٹ ہندی
ہے، پر جنم ساکھیاں والے سدھا ہی بھرتھری نال گل

مقبرہ پیر حاجی رتن بٹھنڈہ

→ ਏਪਿਸ਼ਾਹਰ ਦਾ ਮਨਦਰ: ਦਰਗਾਹ ਪਿਰ ਰتن ਨਾਨਕ.

ਇਹ ਪੋਤਰਾ ਸ਼ਹਾਨ ਪਰਗਟ ਵੀ ਕਹਿੱ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸੰਗ੍ਰਹ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ۔ اس استھان توں بٹھنڈے دا قلعہ نظر آؤدا سی تاں گورو صاحب نے دسیا کہ بانی گورو نانک صاحب نے پہلاں اس جوگی ڈیرے تے چرن پائے۔ وقت پاکے چھویوے پاتشاه برگووبند صاحب وی اتھے پدھارے۔ اتھے ہی چھویں پاتشاه دے کہن تے کسـان نے پھنڈر مجھ لوپیریاں وانگ چوئی سی تے گورو پاتشاه نوں دودھ ارین کیتا سی۔ ایسے کر کے اس استھان نوں لوپیرسر کيہا جاندا ہے۔ لگدا ہے گورو نانک صاحب اتھوں واپس حاجی رتن دے ٹکانے تے چلے گئے بعد وقت پاکے اتھوں سـرائ ناغہ نوں روانہ ہو گئے۔

---◆---

لکھی جنگل وچ منگل

بھچو (لوپیرسر) توں ہی چلے ہوئے گورو صاحب لکھی جنگل پہنچے سـ۔ اتھے جنگل وچ اک سنیا سی سادھ رہندا سی جس نوں اپنی بھگتی دا بڑا مان سی جس کر کے اوہ لوکائی نوں صـراف آدی دین دیاں دھمکیاں وی دیا کردا سی۔ اوہدی چرچہ سن کے گورو صاحب اس دے ڈیرے پہنچے۔

لکھی نوں سـنتنام دا اپدیش دے کے اوہنوں چچی صاحب دا نت پਾٹھ کرن دا اپدیش دتا۔ کيہا جاندا ہے، لکھی نے پھر لکھاں واری چچی جیہا۔ اس طرحاں لکھی گورو صاحب دا انن بھگت ثابت ہويا تے علاقہ وچ سکھی دا پرچار کيتا۔ لکھی سادھو دی سادھو اج وی موجود ہے۔

ਗੁਰੂ برگووبند صاحب جدوں چندو شاہی نوں گرفتار کر کے لاہور لجا رہے سن تاں اس تھاں وی رکے سن۔ چندو نوں جس کے نال بنيا اوہ وی اج تک موجود ہے۔

دسوے ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਦੋਂ ਪਰਠਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ ਚਹੋਹੇ ਦਹਰੀ ਨੋਂ ਪਰਸਨ ਆਏ ਤਾਂ ਗੁੱ ਗੁੱ ਸਾਬ ਦੇ ਮਨੋ ਚੋ ਆਪ ਮਹਾਰੇ ਮਲੋਠੀਆਂ ਦੀ ਦਹਾਰਨਾ ਤੇ ਆਹੋ ਸ਼ਬਦ ਆਪ ਮਹਾਰੇ ਮਕਹ ਤੋਂ ਨਕਲੇ:

ਲਕھی ਜੰਗਲ ਖਾਲਸੇ, ਆਏ ਦਿਦਾਰ ਲਗਾਏ..

ਗੁਰੂਦੁਆਰੇ ਹਾਜੀ ਰتن ਭੁੰਨਣ

ਸ਼ਹਾਨ ਤੇ ਆਂ ਜਾਨ ਹੋ ਗਿਆ، لگدا ہے کہ پيرنے اندرون سکھی دھارن کر لئی سی۔

اتھے پھر دسویں گورو صاحب دا وی آؤنا بندا ہے۔ دس پاتشاه نے وی پھر موجودہ پیراں نوں قبراں دے وشواس توں آزاد کروایا سی جنان دا سوچنا سی کہ مرن توں بعد وی پير دی روح اتھے ہی رہندی ہے۔

دس پاتشاه نے اتھوں دی لوکائی نوں اک دیء (جَن) بھے توں وی مکت کیتا سی۔

---◆---

بھچو منڈی دا لوپیرسر

ਭੁੰਨਣੇ ਹੀ ਗੁਰੂ صاحب ਨੋਂ ਪتہ ਜਲدا ہے کہ اتھوں 10 ਕ.ਮੀ. ਪੂਰਬ ਵੱਧ ਜੱਠੇ ਅੱ ਕੱਠ ਚੱਕ ਫੱਠ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਾਲਾ ہے ਆਠੇ ਜੋਗਿਆਂ ਦਾ ਪਰਸ਼ਦ੍ਹ ਮੱਠ ਹੈ۔ ਬੱਧੋ ਮੰਡੀ ਲਾੱਗੇ۔ ਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਬ ਆਪੋਠੇ ਜੋਗਿਆਂ ਨੋਂ ਰਾਏ ਪਾਊਂ۔

ਬੱਧੋ ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਦੋ ਕ.ਮੀ. ਪੱਧਮ ਵੱਧ ਠੀਏ ਤੇ ਗੁਰੂਦੁਆਰੇ ਲੋਪਿਰسر ਹੈ۔ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਬ ਦੇ ਅੱਗਨ ਵੀਲੇ ਆਠੇ ਜੋਗਿਆਂ ਦਾ ਅੱਸ਼ਰਮ ਬੰਦਾ ਸੀ۔ ਜੋਗਿਆਂ ਵੀਲੇ ਆਹੋ ਗੱਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ کہ ਆਹੋ ਆਹੇ ਠਾਏ ਜੱਠੇ ਜਾਬਰ ਆਸ਼ਹਾਏ ਹੋ ਜਾਨਦਾ ਹੈ۔ ਹੋਆ ਅਸ਼ ਠਰਾਜ ਸੀ ਕੇ ਅੱ ਗਾਨ ਨੇ ਜਦੋਂ ਕਰਕੇ ਆਪੋਂੇ ਵੱਧੇ ਨੋਂ ਬੱਧੀਆਂ ਤੋਂ ਬੱਧਾ ਲਿਆ ਸੀ۔

ਜੋਗਿਆਂ ਨੋਂ ਸਦ੍ਹੇ ਰਾਏ ਪਾਊਂ ਖਾੱਟਰ ਗੁਰੂ ਸਾਬ ਨੇ ਆਠੇ ਚਰਨ ਪਾਏ۔

سن کے سدّ ماہی دا، مینہی پانی گھاہ متونے۔
کسے نال نہ رلیا کائی، کوئی سوئک پیونے۔
گیا فراقِ ملیا میت ماہی، تاہی سکر کیتونے۔

لکھی جنگل اصل وچ
سندھ وچ کراچی دے
علاقے وچ ہندا سی جتھوں
دے گھوڑے مشہور
سن۔ گورو صاحب نے
لکھی بھگت ہون کر کے
اسے علاقے نوں لکھی
جنگل دا خطاب دے دتا
سی۔

لکھی سادھو دی سمدھ

جتھے اج ایہہ اسیتھان
موجود ہے ایہہ پنڈ مہما
سرجا جدا ہے جو کہ بھگتا بھائی کا تو ۳۰ کہ۔ می.
دکھن پچھم بھاؤ بٹھنڈے توں ۳۳ کہ۔ می دکھن اتے
جیتو توں ۲۰ کہ۔ می پورب پیندا ہے۔

---◆---

سرائے ناغہ جا سکھی دا بوٹا لایا

جدوں گورو صاحب اتھے پدھارے سن تاں اتھے وی
جوگیاں دا بہت وڈا مٹھ ہندا سی۔ اتاں نوں شبد دی
مہما دس کے نام دے لڑ لایا۔

گورو صاحب جدوں اتھے آئے تاں ڈیرہ اس تھاں کیتا
جتھے اج گرو دوارہ صاحب موجود ہے۔ ادوں اس
شہر دا نام مٹے دی سرائے ہندا سی۔ ایہہ شہر پورن
بھگت بھاؤ راجا سلوان دے ویلیاں دا سی۔ خدائی
دوران اتھوں وڈی اٹ ملدی ہے۔ جو ۱۵۰۰-۲۰۰۰ سال
پہلاں ہویا کردی سی۔ بعد وچ مٹے دی سرائے برباد ہو
گیا جدوں کسے مسلمان حملہ آور نے انوں لٹیا پٹیا
سی۔

اتھے ہی صاحب نے کرمو ناں دا کوڑی راضی کیتا
سی۔ کسے صوفی پیر نال وی گل بات ہون دا ذکر
ملدا ہے۔ داتن کرن اپرنت گورو صاحب نے ٹہنی دبی
سی جو اج وی ون دے رکھ وچ موجود ہے۔

جدوں دسم پاتشاہ اس تھاں آئے تاں اتھے لمی عمر
دا جوگی رہا کردا سی۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ دے دور وچ اتھے منوہر داس
ناں دا نانگا سادھو علاقے وچ بہت اثر رسوخ رکھدا
سی۔ مہاراجے دے دیوان موہکم چند نے جدوں ایہہ
علاقہ فتح کیتا تاں نانگے سادھو نوں علاقے دی جگیر
دے دتی۔ سو دوبارہ ہوند وچ آئی بستی پھر نانگے
سادھو دے ناں تے چلی۔

---◆---

مردانہ چوتھے پنجویں دن جا پہنچیا تلونڈی

سرائے ناغہ توں مردانہ گورو صاحب توں وداع لین

لگا کہن لگا کہ بابا جی مراسن لئی کی لے کے جاواں؟
جانی جان بابے جتھے بیٹھے سن روڑاں دی مٹھ
بھری تے مردانے نوں کیرہالے پلے بن لے۔ آگیا کار مردانے
بناں حیل حجت دے اوہ روڑ پلے بن لیتے وکھرا ہو
تلونڈی دا رخ کر گیا۔ ترن لگا بابے نوں مان نال حکم
کر گیا کہ بابا بن رستے وچ ہی کتے سمدھی ناں لگ
جاوے۔ پرسوں نوں تسے سلطان پور ہونے چاہیدے
ہو۔ اندازہ ہے مردانے نے چار کو دنن وچ ۱۴ کہ۔ می.
سفر تہہ کیتا ہووے گا۔ رستے وچ رات کٹن لئی تاں
بابے دیاں ٹھاپراں جوویں کنگنپر، چونیاں، اپل بستی
آدی پہلاں ہی بن چکیاں سن۔

سرائے ناغہ توں گورو صاحب توں وکھرا ہو مردانہ
چوتھے دن جا گھر پہنچیا۔ مراسیاں دے گھر وچ ویاہ
ورگا ماحول بن گیا سی۔ پرانے سمیاں چ لامتے گیا
جدوں لمان سمان بندہ گھر ناں پرتے ناں مٹ لیا
جاندا سی کہ اوہ چلانا کر گیا ہے۔ سو مردانے دا پرتنا
تاں اک دوسرا جیون ملن طول سی۔ پنڈ دا ہر
جگیا سو بچہ بڈھا مردانے دے گھر پہنچ گیا سی۔

ماتا ترپتا تاں اک پل توں پہلاں مردانے دے گھر سی۔
جوویں جوویں گھٹناواں یاد آریاں سن مردانے نوں
دس رہے سن۔ "بے بے بشیراں گزر گئی" دھی
نامی دے دو انجانے۔ "آہ شیطان صادق دا پوترا
ای!" رائے بلار دے فوت ہون دی خبر دندیاں ہر کسے دا
چہرہ غمغین ہو گیا۔ ہر کسے نے کیرہا کہ خدا انوں
بہشتاں چ تھاں دیوے۔ "رائے انت تک نانک نوں یاد
کر رہا سی۔"

اودھرو اک بیچے نے آکے ماتا ترپتا نوں کیرہا کہ بابو
تینوں سدا پیا ای۔ ماتا بولی، "اونوں کہہ آؤئی ان۔
اونوں ہمیشاں چھیتی پٹی رہندی آ۔" "مردانیا آ دو پل
گھر۔" "مہتہ تینوں ویکھنا چاہندا ای۔"

مراسن نوں بیبی تے غصہ آ رہا سی۔ پر کجھ بول نہی
سی سکدی۔ بیبی ترپتا آخر مردانے نوں نال لے گئی۔
مہتہ کالونے مردانے نوں پیار دتاتے کول بیٹھا لیا۔
مردانے نے ساری رپورٹ دتی۔ بیبی ترپتا دودھ دا
گلاس بھر لیائی۔

جدوں مہتہ کالونے کیرہا کہ نانک نوں آپ لے کے آؤئے
ہاں تاں مردانے نے منع کر دتا کہ گورو صاحب کھدّ اک
دو دنن وچ آجانگے۔ مردانے نے کیرہا کہ گورو صاحب
دو چار دنن 'چ آئے لو۔ جے تسے چلے وی گئے تاں تہاڈا
میل نہی ہوناں اوہ کی پتہ کھڑے رستے تلونڈی آؤن۔
مہتہ جی تے ماتا چپّ ہو گئے۔

زنائیاں بندے سبھ ودھائیاں دے رہے سن۔ ہر آئے گئے
دا منہ مٹھا کروایا جا رہا سی۔ بیبی نے گوانڈھ وچ
بھاجی ونڈن واسطے لاگناں سدّ لئیاں سن۔

بت تیرتھ- ابوبر علاقہ دے سٹیشن پنج کوسی توں پچھم ول اک کہ می تے پنڈ ہری پور دے باہر تلاب کنارے وی کسے ویلے گورو صاحب براجے سن۔ اپرنٹ دسم پاتشاہ دا آؤنا وی لکھیا ملدا ہے۔ اج اتھے وی شاندار گرو دوارہ ششوبھت ہے۔ کپھا جاندا ہے کہ تلاب دی خدائی ویلے چرن پادکاتے پور وستواں نکلیاں سن۔

۱۵ گرو دوارہ صاحب اکال گڑھ کھاؤدا ہے۔

---◆---

جدوں بہین، ربّ روپی بھرا دے گلّ لگّ روئی و

ساؤن دا مہینہ سی۔ بے بے نانکی نوں اک تان برہا، دوجا تپش نے لوپیا ہویا سی۔ چانچک 'ست کرتار' دی آواز بے بے دے کناں 'چ آ گونجی۔ بے بے چیک اٹھی، "تی تلساں تھلے ویکھ، مینوں نانک دی واج لگدی آ؟" نوکرانی نے تھلے جھاتی ماری۔ سچ مچّ نانکی دے گھر اوپداربّ نانک ویر سی۔ جویں باہر منہ کڈھ کے ویکھیا بدلوائی وی ہو چکی سی۔ مینہ وی بابے دے نال ہی سلطان پور آ پہنچا۔

"تیرے درسے وٹّ کھنیئے ونجا تیرے نام وٹّ کرناو۔" بہین بابے دے گلّ لگّ روئی۔ "وے اپنا چر؟" "توں کوئی سکھ سنیہا ہی بھیج دتا ہندا۔" اگو ویر کھندا کہ بے جی! سیکڑے میل دور ہنا واں کوئے سنیہا بھیجدا۔ اوتھے کھڑا کوئی واقف ہندا ہے، "ای ائی ن سکا تجھ کن پیارے بھیج ن سکا کوئی۔"

بے بے دے گھر وچّ تان جھٹّ ویاہ والا ماحول بن گیا۔ جھڑا وی سنے دوڑا آئے۔ "بابا نانک آ گیا۔" بابا نانک

گردھام دیدار- ۱۳۳۲
اس استھان پارے کوئی صاف اندازے نہی لائے جا سکے کہ کھڑے پاسیو صاحب آئے ہونگے۔ ماتر سہولت لئی اسیں اس استھان دوجی اداسی وچ رکھ لیا ہے۔
(سوڈھی ۲-۱۰۷) مطابق مردانہ تلونڈی ہسنگ گیا سی۔ اسیں بٹھیری آ پچھ پڑتال کیتی ہے پر سائوں اس ناں دا پنڈ پاكستان آئے پنجاب وچ نہی مل پایا۔ بھوکھ دے کھوجی دھیان وچ رکھن۔
و سوڈھی: ۲-۱۸۲، انوسار گورو صاحب ساون دے مہینے پٹی پہنچے سن۔ پچھوں راجستھان توں انان دے ترن دا وی جے حساب لئیے تان وی اوہ ساون دے مہینے ہی پٹی پہنچدے ہن۔ اس شید وچّ وی ساون تے بہین دا ہی ذکر ہے۔ اک پور وی صاف اشارہ ہے کہ، "آئی ن سکا تجھ کن پیارے بھیج ن سکا کوئی۔"
سو سرائے ناغہ توں چلدے ہوئے لوکائی دا ادھار کردے گورو صاحب سلطان پور آ پہنچے۔ آئے پھر کجھ دن بعد تلونڈی جاندا ہے۔

آ گیا۔" نوکرانی نوں بھیج بے بے جی نے پتاسیا دیاں دو ٹوکریاں جھٹّ منگا لئیاں سن۔

شامیں بھائیآ جے رام وی آ گیا تے ساری سکھ ساندتے دیساں بدیساں دے حال پچھے۔

بے بے نے دسیا کہ کوئے مولا چونے دے نظرئیے وچ کوئی فرق نہی آیا آئے اجے وی جداں کردا رہندا وا۔ لکھمی چند دی گھر والی دے گزن دی گلّ دسی۔ رائے بلار دے چلانے دی خبر دتی۔ بے بے نے بابے نوں حکم کیتا کہ توں آپ ہن پکھو کے جا۔ اوناں دا غصہ ٹھنڈا ہووے۔

بہین بھرا دے میل اپرنٹ جدوں ماحول کجھ ٹھنڈا ہویا تان پھر بابے نوں نرنکار دی یاد آئی تان وڈہنس راگ وچّ شید اچاریا۔

موری رن جھن لایا بہینے ساوون آیا۔ تیرے مندھ کٹارے جیوڈا تن لوہی لوہی لبھایا۔ تیرے درسے وٹّ کھنیئے ونجا تیرے نام وٹّ کرناو۔ جا تو تے ماں کیا بے تده بٹّ کپھا میرا مانو۔ چوڑا بھنّ پلنگھ سیو مندھے سنّ باہی سنّ باہا۔ ایٹے ویس کریدیئے مندھے سہ راتو اورا ہا۔ نہ منیاؤن چوڑیا نہ سے ونگڑیا ہا۔ جو سہ کنٹھ ن لگیا جلنّ میں باہڑیا ہا۔ سبھ سہیا سہ راون گٹیا ہو دادھی کے در جاوا۔ امالی ہو کھری سچھی تے سہ ایک ن بھاوا۔ ماٹھ گندا ہوی پٹیا بھریئے ماگ سندھورے۔ اگے گئی ن منیا مرؤ وسور وسورے۔ مے رووندی سبھ جگّ رنا رنڑے ونہ پنکھیرو۔ اکّ ن رنا میرے تن کا برہا جن ہو پرہ وچھوڑی۔ سپنے آیا بھی گیا مے جلّ بھریا روئی۔ آئی ن سکا تجھ کن پیارے بھیج ن سکا کوئی۔ آؤ سبھاگی نیدڑیئے متّ سہ دیکھا سوئی۔ تے صاحب کی بات چ آکھے کہ نانک کیا دیجے۔ سیس وڈھ کر بیسےنّ دیجے وں سر سیو کریجے۔ کیؤن مریجے جیئران دیجے جا سہ بھیا وڈانا۔ ۱۳

---◆---

سلطان پور ابارا پیملودھیب ابراہیم

نواب دولت خاں ابارا پیملودھیب ابراہیم نے گورو صاحب نوں کپھا کہ کوئی ٹکانا بنا کے بہہ جاؤ

نواب نوں جویں پتہ لگا کہ نانک آیا ہے اس نے ترنت سنیہا بھیج دتا کہ نانک نوں کہو کہ نواب تیرے درشن کرناں لوچدا ہے۔ حکم ہووے تان آواں؟

کیونکہ گورو صاحب اپنے بھنوئیئے جے رام دے گھر ٹھہرے سن جو کہ نواب دے متاہت سی۔ نواب دا جے رام دے گھر جان تے پروٹوکول لاگو ہو جاندا سی جس کارن نواب سدھا گورو نانک نوں ملن نہی سی آ سکدا۔ پر اونی دنی راجے مہاراجے پیراں فقیراں دے عام ہی آپ جایا کردے سن۔ پیر فقیر دے پکے ٹکائے نوں دیہرا کپھا جاندا سی۔

سنیہا ملن تے گورو صاحب آپ بنان دیری دے نواب

نوں ملن گئے۔ اس توں پہلاں کہ نواب گورو صاحب اگے جھکدا گورو صاحب نے آپ جھک کے سلام!-لیکم کیتا۔ نواب نے گورو صاحب نوں جیہی وچّ لے لیا۔ الک ملک دیاں گلاں باتاں ہوئیاں۔ نواب نے بڑے ساگیر (پندوسستان) دے راجیاں دے حال چال پچھے۔ لما سماں گلاں باتاں بندیاں رہیاں۔

نواب کہن لگا نانک ایتھے تیریاں گلاں اکثر ہندیاں رہندیاں ہن۔ مینوں پتہ لگدا ہے کہ کئی لوک تینوں لبھدے اتھے اُودے رہندے۔ میری گجارش ہے کہ اتھے جاں پور جتھے چاہے اپنا مقام (دیہرا، مرکز جاں ہیڈکوارٹر) بنا لے۔ بہت لوک نراش پرتدے ہن۔ کوئی ٹکانا تاں ہونا چاہیدا ہے جتھوں لوکاں نوں پتہ لگ سکے۔ جدوں لوک اتھے اُودے ہن تاں کئیاں نوں کہہ دتا جاندا ہے کہ ہو سکدا نانک تلونڈی ہووے۔ اوہ وچارے اتھے کھج ہندے رہندے۔

گورو صاحب نے نواب نوں کہیا کہ تہاڈی صلاح بہت نیک ہے۔ گورو جی گلّ نوں بہت ڈونگھائی تکّ لے گئے۔ نواب نوں کہن لگے کہ ساڈا دیہرا جاں مقام تاں تہہ ہے ہی۔ اسیں سارے خدا دی پیدائش ہاں۔ ساڈا سبھ دا اصلی تے آخری ٹکانا اوہی ہے۔ اسیں سبھ چکر چ پئے ہوئے آ جا رہے ہاں۔ انج ہر کوئی اتھے اپنا مقام ساچی بیٹھا ہے پر پتہ نہیں کدوں اوہ مقام چھڈنا پینا ہے۔ گورو صاحب نے سری راگ وچّ شبد کہہ نواب نوں وی اشارہ دتا کہ زیادہ آساں امیدیاں ناں لا۔ چھیتی ہی تینوں وی اس انتم مقام لئی روانہ ہونا پینا ہے۔

مقام کر گھر بیسنا نت چلنے کی دھوکھ .. مقام تا پڑ جانیئ جا رہے نہچل لوک .. ۱ دنیا کیس مقام .. کر صدق کرنی خرچ بادھہ لاگ رہ نامے .. ۱ رہاؤ .. جوگی ت آسوں کر بہے ملا بہے مقام .. پنڈت وکھانہ پوتھیا سدھ بہہ دیو ستھان .. ۲ سر سدھ گن گندھرب من جن سیخ پیر سلار .. در کوچ کوچا کر گئے اورے بھ چلنہار .. ۳ سلطان خان ملوک عمرے گئے کر کر کوچ .. گھڑی مہت کہ چلنا دل سمجھ توں بھ پہوچ .. ۴ سبداہ ماہ وکھانیئے وولات بوجھے کوئی .. نانک وکھانے بینتی جل تھل مہیلل سوئی .. ۵ اللہ الکہ اگم قادر کرنہاڑ کریم .. سبھ دنی اُون جاونی مقام ایکو رحیم .. ۶ مقام تس نو اکھیئے جس سس ن ہووی لیکھ .. اسمان دھرتی چلسی مقام اوہی ایکو .. ۷ دن روچلے نیس سس چلے تارکا لکھ پلوئی .. مقام اوہی ایکو بے نانکا سچ بگوئی .. ۸ ۱۷

حالاں مردانے پکا کیتا سی کہ بابا تلونڈی چھیتی آ جاوی نہی تاں بزرگ ماتا پتا نوں تہاڈے ول دوڑنا پیندا ہے پھر وی گورو صاحب نواب دے کہن تے کوئی ۱۵ دن سلطان پور ٹھہر گئے۔ روز ستسنگ لگدا سی جس وچّ نواب حاضری بھردا سی۔ پر جتھے

نرنکار دی گلّ چلدی ہووے بابا اتھے سبھ کم رستے ناطے بھلّ جاندا سی۔

---◆---

بابا کہندا "بابا الہ اگم اپاڑ" و

جدوں نواب نے پھر پچھیا کہ اوہ آخری مقام کیہو جیہا ہے؟

اگلے دن پھر ویئی کنڈھے سننگت جڑی۔ نواب وی آ گیا۔ اج نواب نے پھر پچھلی گلّ دے سبندھ وچّ اگلا سوال کر دتا کہ جے ایہہ مقام جھوٹھے ہن تے اصلی مقام کتھے کرکے تے کیہو جیہا ہے؟

گورو صاحب نے کیہا اوہ کھدا جاں اللہ تاں بے انت بے اتھاہ ہے اپر مپار ہے۔ اج تکّ اس تکّ کوئی نہی اپڑ سکیا۔ جیکر ۱۰۰ لکھاری اکٹھے ہو جان۔ اوہدے تلّ جنے حصے نوں وی بیان نہی کر سکدے جدوں کہ اکال پرکھ اتھاہ ہے: کئی سورج کئی چندرے کئی دھرتیاں اتے انیکاں قسم دی آناں تے رچنا۔

مردانے دی غیر حاضری وچّ وجنتریاں دا انتظام باہی نے کیتا سی۔ نواب اتے پور سننگت اگے پھر سری راگ وچّ ایہہ اشپدی گائی :-

آکھ آکھ منّ واونا جیو جیو چاہے وائی .. جس نو وائی سنائیئے سو کیوڈ کتّ تھائی .. آکھن والے جیتڑے سبھ آکھ رہے لولاہ .. ۱ بابا الہ اگم اپاڑ .. پاکی نائی پاک تھائی سچا پرودگار .. ۱ رہاؤ .. تیرا حکم ن چاہی کیتڑا لکھ ن جانے کوئی .. جے سو سائر میلیئہ تلّ ن پجاوہ روئی .. قیمت کئے ن پائیا سبھ سن سن آکھہ سوئی .. ۲ پیر پیکامر سالک صادق سہدے اوڑ سہید .. سیخ مسائق قاضی ملا در در ویس رسید .. برکت تن کو اگلی پڑدے رہن درود .. ۳ پچھ ن ساجے پچھ ن ڈھاپے پچھ ن دیوے لےئی .. اپنی قدرت آپے جانے آپے کرن کرےئی .. سبھنا ویکھے ندر کر جے بھاوے تے دیئی .. ۴ تھواوا ناو ن جانیئہ ناوا کیوڈ ناؤ .. جتھے وسے میرا پانساہ سو کیوڈ بے تھاو .. امیڑ کوئی ن سکئی ہو کس نو پچھن جاؤ .. ۵ ورنہ ورن ن بھاوئی جے کسے وڈا کرےئی .. وڈے ہتھ وڈپائیا جے بھاوے تے دیئی .. حکم سوارے اپنے چساں ڈھل کرےئی .. ۶ سبھ کو آکھے بہت بہت لینے کے ویچار .. کیوڈ داتا آکھیئے دے کے رہیا سمار .. نانک توٹ ن اوئی تیرے جگہ جگہ بھنڈار .. ۷ ۱

---◆---

گورو صاحب نے نواب نوں جواب دتا کہ،

'پرچار کرنا ہی میری کرت'

بے بے نانکی نے پھر بھائیہا جے رام رانہی نواب نوں بینتی کیتی کہ نانک نوں تلونڈی جان دتا جاوے۔ ماپے اڈیک کردے ہونگے۔ بھائیہا جی نے پھر ستسنگ وچّ حاضر ہو کے نواب نوں گجارش کیتی کہ جناب نانک نوں بن حکم کرو کہ تلونڈی پدھارے۔ نہی تاں

بزرگ ماپے ادھر نوں دوڑے آؤنگے۔ اتھے پھر نواب نے گورو صاحب نوں بڑی ادھینگے نال بینتی کیتی کہ اک واری تلونڈی پھیرا پا آ۔ تسی ۶ سالان بعد آئے ہو۔ ماپے اڈیکدے ہونگے۔

ایہہ گلّ جدوں شروع ہوئی تاں ساری سنگت نے گورو صاحب نوں بینتی کیتی کہ اپنے تیر دا وی کجھ سوچو۔ تہاڈے دو بچے نے پنتی ہے۔

گورو صاحب نے نواب نوں کہا کہ تہاڈیاں گلاں بالکل ٹھیک ہن پر میرا بیٹھ جانا میرے وس نہی۔ قدرت نے ہر کسی نوں کوئی ناں کوئی کم دتا ہندا ہے۔ نرنکار نے میرے ذمے ایہو کم لایا ہے۔ جوہیں اوہدا حکم ہووے گا کراں گا۔ اتھے گورو صاحب نے پھر گوڑی راگ وچ ہیک نال ایہہ شبد گاویا:

کرت پیا نہ میٹے کوئی .. کیا جانا کیا آگے ہوئی .. جو تیں بھانا سوئی ہوا .. اوڑن کرنے والا دوا .. انہ جانا کرم کیوڈ تیری دات .. کرم دھرم تیرے نام کی جات .. ا رہاؤ .. تو ایوڈ داتا دیونہاؤ .. توٹ ناہی تده بھگت بھنڈار .. کیا گرب ن آوے راس .. جیو پند سبھ تیرے پاس .. آ تو مار جیوالہ بخش ملای .. جیو بھاوی تیو نام چپائی .. توں دانا بیبا ساچا سر میرے .. گرمت دیئی بھروسے تیرے .. ۳ تن مہ میل ناہی من راتا .. گر بچنی سچ سبب پچھاتا .. تیرا تان نام کی وڈیائی .. نانک رہنا بھگت سرنائی .. ۱۰ ۴

اگلے دن گورو صاحب پھر تلونڈی نوں روانہ ہو گئے۔

بابا توں ساڈے ول کیو ٹک ٹکی لائی تکی جا رہے؟ پٹی دے کرساناں نے پچھیا

سلطان پور توں روانہ ہو بیاس پار کر کے، جتھے اج منڈاپنڈ ہے، جامارای، سرہالی، ہندے ہوئے پٹی دے علاقے وچ پہنچ چکے سن۔

گورو صاحب پٹی دے چڑھدے پاسے کسے چھاں تھلے بیٹھے سن کہ نیڑے چڑھدے پاسے کساناں دے دو ہلہ وگ رہے سن۔ ساون دا مہینہ سی۔ گورو صاحب ٹاہلی تھلے کھلو ٹک ٹکا لائی انان کرساناں نوں ویکھی وسماد ہوئی جا رہے سن۔ کوے گرمی وچ واہو داہی لگے پئے سن۔

ہالیاں جدوں ویکھیا کہ اک اتیت سادھو ٹک ٹکی لائی ویکھی ہی جا رہا ہے تاں پھر حل روک کے اوہ وی گورو صاحب کول آگئے تے پچھن لگے بابا ساڈے چ اجیہا کی خاص ہے جو تسی ساڈے ول اس طرحاں لگاتار ویکھ رہے ہو؟

گورو صاحب نے کہا میں ویکھ رہا ہاں عینی گرمی وچ تسی کئی لگن نال پیلی واہ رہے ہو۔ دپہر ہون تے باقی ہالی جا چکے ہن۔ تسی بولداں نوں مار کت رہے ہو۔ عینی محنت کاہدے واسطے کر رہے ہو؟

اگو کرسان کہن لگے کہ ویکھو جی اسیں ودھ محنت

اس کر کے کر رہے ہاں کہ ساڈے دھیاں پتر کلہ نوں عیش دی زندگی جین۔ ساڈا ماں باپ سکھی ہووے۔ اسیں اپنے شریکاں نالوں اگے لنگھناں ہے۔

بابا جی کہا اوئے بھولیو تہانوں احساس نہی کہ ہر جی دے سرتے کال منڈراں رہا ہے۔ جنان موہ تسان ودھایا ہویا ہے تسان نوں چت چیتا ہی نہی کہ اک دن ایہہ سبھ کجھ چھڈنا پینا ہے۔ گورو صاحب نے پھر سری راگ وچ بانی اکھی:

ایہہ تن دھرتی بیچ کرما کرو سلل آپاؤ سارنگپانی .. من کرساں پرردے جمائ لے ایو پائوس پڈ نربانی .. ۱ کاہے گریس موڑے ماہہ .. پت ستو سگل کالتر ماتا تیرے بوہ ن انت سکھایا .. رہاؤ .. بھکے بکار دست کرکھا کرے ان تچ آتے ہوئی دھیائی .. چپ تپ سنجم بوہ جب راکھے کمل بگسے مدھو اسر مائی .. ۲ بیس سپتاہرو باسرو سنگرے تین کھوڑا نت کال سارے .. دس اٹھارے اپرمپرو چینے کہے نانک او ایکوتارے ..

کرساناں دیاں تاں جوہیں اکھاں کھل جانڈیاں ہن۔ سن کے گورو صاحب دے چرناں تے ڈھیہہ پئے۔ کہن لگے دسو بابا جی پھر کی کرینے۔ اتھے پھر گورو صاحب نے سری راگ وچ اک ہور شبد اچار دتا:

عمل کر دھرتی بیچ سیدو کر سچ کی آب نت دیہہ پانی .. ہوئی کرساں ایمان جمائ لے بھسنت دوکٹ موڑے ایو جانی .. ۱ مت جان سے گلی پایا .. مال کے مانے روپ کی سوبھا ات بدھی جنم گویا .. ۱ رہاؤ .. عیب تن چکڑو ایہہ من میدکو کمل کی سار نہی مول پائی .. بھوڑا استاد نت بھاکھیا بولے کیو بوجھے جانہ بجھائی .. ۲ آکھن سننا پون کی بانئ ایہہ من رتا ماہہ .. خصم کی ندر دلہہ پسندے جنی کر ایکو دھیایا .. ۳ تیہہ کر رکھے پنج کر ساتھی ناؤ سیطان مت کٹ جائی .. نانک آکھے راہ پے چلنا مال دھن کت کو سنجیہی ..

بھائی نیک اصولاں دے دھارنی بنو۔ سچ دے لڑھ لگ جاؤ۔ شبد دا سہارالے کے نرنکار دے در پہنچن لئی یتن ارمبھو۔

اس طرحاں پٹی دی لوکائی نوں نرنکار دے لڑلا گورو صاحب اگے نوں جاہمن، پمبھ، بھیل، چھانگا مانگا ہندے ہوئے تلونڈی پہنچے۔ و۔

---◆---

ماتا ترپتا نوں جا ملیا تلونڈی

گورو صاحب دی جوہیں ہی تلونڈی جان دی تیاری ہوئی بھائیے جے رامنے گھوڑا تیار کر دتا۔ پر نواب نے ضد کیتی کہ گورو صاحب نوں ٹانگے تے تلونڈی چھڈ کے آیا جائے۔ ٹانگے رانی پونے دو سو کلو میٹر دا سفر ٹانگے نے دو دنان 'چ کیتا۔ اینتکاں گورو صاحب سدھے گھر گئے۔ ماتا ترپتا نے گھٹ کے گل نال لایا۔ متھا چمبا۔

"ماں واری۔ ماں صدقے۔ میرا لال! اپنا وچھوڑا۔ ماں دی کتھوں یاد آؤنی آ۔"

بابے دے وی اتھرواں والا نکا ٹٹ گیا۔ دووے جی خوب روئے۔ دنیا پئی ویکھے۔

اپنے نوں مہتہ جی وی آگئے۔ گل نال لایا۔ "ویکھی کوئی ملکہ باقی ناں رہ جائے۔" مہتہ جی دے پیار دے اتھرواں اگے غصہ گلہ حاوی ہو گیا۔

کیونکہ مہتہ جی دے من وچ ہمیشاں رہی ہے کہ منڈا نکھٹو نکلیا ہے۔ اوکھے سوکھے ویاہ وی کیتا سی۔ نانک نے اودھر وی نموشی ہی پلے پوائی ہے۔ اگلیاں دی دھی گھر بیٹھی ہے۔ چونے سچے نے۔

چاچے تائے بزرگ ہر کوئی نانک نوں چپھی وچ لے رہا سی۔ پھر واری چاچیاں تائیاں دی آئی۔ بیچے بابا نانک دے پیری پے رہے سن۔ پھر چانن شاہ نے ماڑی خبر بابے نوں دتی، "تیرا پار وی گزر گیا ای: رائے صاحب۔" گورو صاحب نے سوگ ظاہر کردے ہوئے کیہا ایہہ دنیا مسافر خانہ۔

پھر چھوٹے میل (کمیاں) دی واری آئی۔ بابا وڈیاں نوں چپھی وچ لے کے مل رہا سی۔ ایہہ اتھاس وچ پہلی وار ہو رہا سی۔ اس زمانے وچ جدوں کسی کمی نوں چھوہ جان تے نہاؤنا پیندا سی۔ بابے نانک دی اس کاروائی تے وڈیاں جاتاں والیاں نوں غصہ وی آ رہا سی۔ ہر کوئی کہہ رہا سی "کیونکہ مردانہ جو نال اٹھے پھر رہندا وا۔"

بنیرا ہون تے پھر ماتا تریتا نے انجنایاں نوں ڈاٹنا شروع کر دتا کہ جاؤ ہن گھرو گھر رہیں۔ بچیاں دے جان بعد پھر بولی بولی وڈے وی کھسک گئے۔ ماتا بابے نانک دی منجی تے بہہ گئی۔ بابے دیاں لتاں گھٹتیاں چاہیاں پر بابے نے منع کر دتا۔

---◆---

جدوں ماتا وی بابے دے نال ہی جاگ اٹھی

ادھی رات مسماں ہی ٹپی سی کہ بابا اٹھ کھڑا ہویا۔ کھڑکا سون کے بیبی دی وی اکھ کھل گئی۔ آپ کھوپی توں پانی کڈھ کے دتا۔ گورو صاحب نے اشناں کیتا۔

گورو صاحب نوں جوہیں پانی دا گلاس پین نوں دتا ماتا پھر بول اٹھی، "کی ساڈی کدی تینوں یاد ناں آئی؟" "چلو ساناں تان چھڈ اپنے بال بچیاں دا ہی خیال کر لیا کر۔"

گورو صاحب نے آساراگ وچ شبد لا دتا۔ مہتہ کالو وی سبھ سن رہا سی۔

میرا منو میرا من راتا رام پیارے رام۔۔ سچ صاحبو آدی پرکھ اپر مپرو دھارے رام۔۔ اگم اگوچڑ اپر اپارا پاربرہم پردھانو۔۔ آدی جگادی بے بھی ہوسی اوڑ جھوٹھا سبھ مانو۔۔ کرم دھرم کی سارن جانے سرت مکت کیو پائے۔۔ نانک گرمکھ سب پچھانے ایہنیں نام دھیائی۔۔ ۱ میرا منو میرا من مانیا نام سکھائی رام۔۔ ہومے ممتا مایہ سنگ ن جائی رام۔۔ ماتا پت بھائی ست چترائی سنگ ن سمپے نعرے۔۔ سائر کی پتری پرپر تیاگی چرن تلے ویچارے۔۔ آدی پرکھ اگ چلت دکھایا جہ دیکھا تہ سوئی۔۔ نانک پر کی بھگت ن چھوڈو سہجے ہوئی سو ہوئی۔۔ ۲ میرا منو میرا من نرمل ساچ سمالے رام۔۔ اوگن میٹ چلے گن سنگم نالے رام۔۔ اوگن پرپر کرنی ساری در سچے سچیارو۔۔ اون جاوون ٹھاک رہائے گرمکھ تے ویچارو۔۔ ساجن میٹ سجان سکھا توں سچ ملے وڈیائی۔۔ نانک نام رتن پرگاسیا ایسی گرم پائی۔۔ ۳ سچ انجنو انجن سار نرنجن راتا رام۔۔ من تین رو رپیا جگجیونو داتا رام۔۔ جگجیون داتا ہر من راتا سہج ملے میلایا۔۔ سادھ سبھا سنتا کی سنگت ندر پرہو سکھ پایا۔۔ ہر کی بھگت رتے بیراگی چوکے موہ پیاسا۔۔ نانک ہومے مار پتینے ورلے داس اداسا۔۔ ۳ ۴

گورو صاحب نے پھر ماتا نوں اناں رستے ناطیاں دی اصلیت سمجھائی کہ اناں نے نال نہی جانا۔ گورو صاحب نے پھر کہہ دتا کہ میرا من تان نرنکار نال جڑ چکا ہے۔

پھر ماتا وی پچھن لگی کہ بھگوان نال من کوے جڑے؟ گورو صاحب نے کیہا کہ اوہدا ذریعہ 'شبد' ہے۔ اکال پرکھ دی استت، اوہدا جس۔ بابے نے کیہا کہ انوں تان ہر جی وچ نرنکار دا ہی روپ نظر پیا آؤدا ہے۔

سویرے گورو صاحب رائے بلار دے گھر مکان تے گئے۔ پتا مہتہ کالو پھر گورو صاحب دے دوآلے ہو گیا کہ اوئے اپنے ٹبر دا وی کجھ سوچ۔ ایہہ بھادروں دا مہینہ سی: اگست ۱۵۱۸ ای۔۔

---◆---

کرتا رپور دے کوتک۔ بھاگ-۱

دو دریاواں دا میل

پکھوکے پہنچ گیا بابا

دو چار دن تلونڈی رہ بابا لاہور تھانسی ہندا ہویا پکھوکے اجتے رندھاوے دے کھوہ تے پہنچ گیا۔ اتھے تان اک دم میلہ ہی لگ گیا۔ پنڈ توں ماتا سلکھنی وی آ گئی۔

گورو صاحب دے من وچ وی ہن خیال سی کہ کوئی ٹکانا بنا ہی لیا جاوے۔ ہولی ہولی اجتے والا کھوہ دھرم سال دی شکل لینا شروع ہو گیا سی۔ ساکھیاں توں لگدا ہے کہ ماتا تھرتھرتا پتا کالو وی گورو

سوڈھی-۳۷۴، و گیانی-۱۸۴، سوڈھی-۱۳۷۷
 و بساکھی سن ۱۵۱۷ ای نوں گورو صاحب اجین سن، کیونکہ ۵
 نومبر ۱۵۱۷ نوں سکندر ابارا پیملودھیب ابراہیم دے من ویلے آپ
 بشکر سن۔ پٹی وکھے ساوون دا مہینہ چل رہا سی۔ سو ساوون سن
 ۱۵۷۴ ب۔ ارتھات اگست ۱۵۱۸ وچ پٹی وکھے۔

صاحب کول پہنچ چکے سن۔
اجتے والی دھرم سال تے بن رونقاں لگیاں رہندیاں نے۔
لنگر چلے نے۔

---◆---

جدوں بھنجے ہی بیٹھا رہا دو دن

ماتا چونی نے ماتا ترپتا نوں ہولی جہی شکائت کیتی کہ بابا میرے گھر تان پھیرا ہی نہی پاؤدے۔ اتھے آکے وی بس سادھاں سنتاں دھارمک بندیاں نال اتان دی گل گوشٹنی چلدی رہندی آ۔ پھر ماتا نے کیہا ہووے گاتے حکم من کے اک ویراں پھر ماتا چونی دے گھر گئے جو گورو صاحب دے جدی گھر دے نال ہی سی۔ (پر اگلی ساکھی وچ گل دھرم سال دی وی ہے)

ماتا گھمی نے گورو صاحب دا بہت ستکار کیتا۔ گرسٹ دیاں گلاں باتاں سہرے سس دیاں شکائتاں چکلیاں وی لائیاں ہونگیاں۔ کجھ چہرے بعد گورو صاحب نے لاگے پئی صف وچھائی تے کندھ نال لگ کے بہہ گئے۔ گورو صاحب جیو بیٹھے اٹھے پھر ایسے اوستتھا وچ براجے رہے۔ ماتا گھمی نے تھوڑا بہت ہلاؤن دی کوشش کیتی پر گورو صاحب نے اشارہ کر دتا کہ سانوں چھیڑیا نال جائے۔

ہار ماتا گھمی جا سس کول فریادی ہوئی کہ بابے دا اونا نال اونا سبھ برابر ہے۔ کہن لگی ماتا جی آکے ویکھو دو دن تان اتھے ستھرتے اجیہے بیٹھے نے کوئی ہل جل نہی رہے۔

ماتا ترنت سلکھنی ماتا دے گھر آئی تے آکے گورو صاحب نوں ہلایا جلاپا۔ صاحب نوں ٹمبیا کہ کدی سوں وی جایا کر۔ ویکھ تیریاں اکھاں کوے لال ہوئیاں پئیاں نے۔

کیونکہ ماتا گھمی دی شکائت تے ماتا ترپتا آئے سن۔ گورو صاحب نے کیہا کہ ماتا دس میں کوے کراں میرا پتی جاگدا پیا میں کوے سوں جاواں۔ اتھے صاحب نے پھر سر وچ آکے ماتا گھمی دے پرتھائی بانی بولی پر مول وچ اپنے پتی نال پیار دی گل ہے۔ وچ وچ کتے ماتا گھمی دی شکائت جاں وینگ وی ہے۔ "پریم ن چاکھیا میری تس ن بھجانی۔۔"

آسا محلہ ۱ ایک ن بھریا گن کر دھووا۔۔ میرا سہ جاگے ہونیس بھر سووا۔۔ ایو کیو کنت پیاری ہووا۔۔ سہ جاگے ہونیس بھر سووا۔۔ ا رہاؤ۔۔ اس پیاسی سیجے آوا۔۔ آگے سہ بھاوا کہ ن بھاوا۔۔ آ کیا جانا کیا ہوئکاری مائی۔۔ پر درس بن رہن جائی۔۔ ا رہاؤ۔۔ پریم ن چاکھیا میری تس ن بھجانی۔۔ گیا سو جو بن دھن پچھتانی۔۔ ۳ اجے سو جاگو اس پیاسی۔۔ بھیلے اداسی رہو نراسی۔۔ ا رہاؤ۔۔ ہومے کھوئی کرے سیگاڑ۔۔ تو کامن سیجے روے بہتاڑ۔۔ ۴ تو نانک کنتے من بھاوے۔۔ چھوڈ وڈائی اپنے خصم سماوے۔۔ ۱

---◆---

ماتا بولی، "دس آ شہرک کی پئی آکھدی اے؟"

گورو صاحب تلونڈی براجمان سن کہ کوٹھے تے شہرک (گٹار جاں لالی جاں دیسی مینا) بیٹھی رنگ رنگ دی آوازاں کڈھ رہی۔ ساریاں دا دھیان شہرک ول ہو گیا۔ پر کوئی ہس ہس دوہرا ہو رہا سی۔ ماتا ترپتا نے جھٹ گورو صاحب نوں اڑاؤنی پا دتی۔ کہن لگی وے نانکا توں سارا جہان پھریاں ایں ایہہ دس ایہہ شہرک کی آکھ رہی اے؟

گورو صاحب وی ماتا دا سوال سن کے مسکرا پئے۔ کہن لگے میں بندہ ہاں میں کوئی پنچھی تھوڑا ہاں جھڑا جانوراں دیاں گلاں سمجھاں۔ ماتا پھر وینگ کسن لگ پئی تے نال ہی کہن لگی نانک نوں سارا پتہ ہے۔ ایہہ ہر جی دے دل دی گل جاندا ہے۔

گورو صاحب نے پھر نانہہ کیتی پر ماتا ضد تے آ گئی۔ لاگے بھائی داس بہت (کتے ناں داسو وی آؤدا ہے) بیٹھا سی۔ گورو صاحب نے بھائی داس نوں کیہا کہ داس توں ہی دس دے کہ ایہہ شہرک کی کہہ رہی ہے؟ بھائی داس نے پتہ جوڑے تان کیہا کہ گورو جی ساڈی اپنی اوقات کتھے۔ گورو صاحب نے داس دے سرتے پتہ رکھیا تے بھائی داس دے سارے بند کواڑ کھل گئے۔ گورو صاحب نے کیہا بھائی داس ہن دس ایہہ پنچھی کی کہہ رہا ہے؟

بھائی داس شروع ہو گیا۔ کہن لگا جی شہرک مینوں سنہیا دے رہی ہے کہ داس توں سبھ بھل بھلا کے بیٹھا اے تیرا وقت نیڑے آ گیا اے توں صرف اٹھ دن ہور زندگی جی لے۔

ہن سارا پاسہ غم وچ تبدیل ہو گیا۔ گورو صاحب نے بھائی داس نوں دلاسه دتا کہ اتھے ہر جی دے سر تے موت کوکدی ہے۔ سبھنے جانا ہے تے توں بھاگاں والیا نکلیو جس نے اپنا اؤن والا سماں ویکھ لیا ہے۔

داس بہت دا وی ویراگ چھٹ گیا۔ کہن لگا بابا توں ہی میرا ماتا ہے توں ہی میرا پتا ہے۔ مینوں ایہہ اٹھے دن اپنے چرناں نال لائی رکھ۔ گورو صاحب نے کیہا نہی پرکھا توں اپنے گھر پہنچ۔ اپنے پتران دھیاں

سوڈھی ۲-۱۳، اتھے ایہہ وی ذکر ملدا ہے کہ گورو صاحب ۱۲-۱۳ سال بعد گھر پرتے بن۔

اس ساکھی توں لگدا ہے کہ گورو کے محل وی تلونڈی آگے سن تے تلونڈی اتان دا وکھرا کمرہ جاں گھر سی۔ بیدی سہبجادیان دا تان ایہو منا ہے کہ بابا سری چند تے لکھمی داس دی پالنا تلونڈی ہی ہوئی۔ (دیکھو بابا سری چند۔ بابا دلجیت سنگھ بیدی : بھاشا وبھاگ)

کجھ وی ہووے کجھ سمیں بعد ماتا چونی پکھوکے آگے سن۔ پھر اتھے دھرم سال دا وی ذکر ہے۔ سو ایہو کہنا پویگا کہ اجتے رندھاوے دے کھوے ۱۵۸ وچ ہی آگے سن۔

بو جاندا سى۔ گورو صاحب نے اپدیش دتا کہ نرنکار نال تسى ایہو جہی ضد نہی کر سكدے۔ ربّ دے ملاپ وچّ زور جاں پٹھّ سہائی نہی ہندا۔ اس نال نرنکار دی خوشى پراپت نہی ہندی سگوں حکم عدولى ہندی ہے۔ اوہدے حکم وچّ چلنا ہی اوہدی پراپتی دا سادھن ہے۔

باقی گورو صاحب نے کيہا کہ پیسے بناں سودا نہی ہندا۔ ایسے پرکار گورو بناں گئی نہی ہے۔

گوڑی محلہ ۱ ہٹھ کر مرے ن لیکھے پاوے۔ ویس کرے بہو بہسم لگاوے۔ نامّ بسار بہر پچھتاوے۔ ۱ توں من ہر جیؤ توں من سوکھ۔ نامّ بسار سہیہ جم دوکھ۔ ۱ رباؤ۔ چوآچندن اگر کیور۔ مایہ مگنّ پرم پڈ دور۔ نام بساریئے سبھ کوڑو کور۔ ۲ نیزے واجے تخت سلام۔ ادھکی ترسنا ویاپے کام۔ بنّ ہر چاچے بہگت ن نام۔ ۳ واد اینکار ناہی پرہہ میلہ۔ منّ دے پاوہ نام سوویلا۔ دوجے بھائی اگیان دپلا۔ ۴ بنّ دم کے سودا نہی پاٹ۔ بنّ بوپتہ ساگر نہی واٹ۔ بنّ گر سیوے گھاٹے گھاٹ۔ ۵ تس کو واہ واہ چ واٹ دکھاوے۔ تس کو واہ واہ چ سبڈ سناوے۔ تس کو واہ واہ چ میل ملاوے۔ ۶ واہ واہ تس کو جس کا ایہہ جیؤ۔ گر سیدی متھ امرت پیو۔ نام وڈائى تدھ بھانے دیو۔ ۷ نام بنا کیو جیوا مائع۔ اندنّ جبّ ربو تیری سرنائ۔ نانک نام رتے پت پائ۔ ۸۔

---◆---

ماتا نوں آکھیا کہ موہ چھڈّ دے %N

گورو صاحب اک دن راوی دے کنڈھے جا براجے تے شام تکّ بنا کجھ کھا دھ بیٹے بیٹھے رہے۔ شامی ماتا ترپتا نوں چنتا ہوئی تے اس پچھنا کیتی کہ کسے نے باہے نوں ویکھیا ہووے تاں اک کسان نے دسیا کہ بابا تاں راوی کنڈھے بیٹھا ہویا ہے۔ ماتا اس کسان نوں لے کے گئی تے جا کے گورو صاحب دے ساہمنے بہت روئی پئی کہ توں اپنا دھیان نہی رکھدا۔ کسان وی باہے نوں کہن لگا کہ کجھ تاں خیال کریا کرو ما دا، ایہہ مر مر جا رہی ہے۔ گورو صاحب نے کيہا کہ ماتا موہ وچّ پھسسى پئی ہے۔ گورو صاحب نے دسیا کہ موہ وی وڈی پواڑے دی جڑھ ہے۔ موہ کر کے ہی بندہ کئی برائییاں وی کر جاندا ہے۔ صاحب نے راوی کنڈھے شبد اچاریا تے اچی سر وچّ گایا:

آسا محلہ اپنچیدے۔ موہ کٹنبّ موہ سبھ کار۔ موہ تم تجھ سگّل ویکار۔ ۱ موہ اڑ بہرمّ تجھ تم بیر۔ ساچ نامّ ردے روے سریر۔ ۱ رباؤ۔ سچّ نامّ جا نو نڈھ پائی۔ رووے پوٹن کلپے مائی۔ ۲ ایٹ موہ ڈوبا سنسار۔ گرمکھ کوئی اترے پار۔ ۳ ایٹ موہ پھر جونی پاہ۔ موہ لگا جم پر جاہ۔ ۴ گر دیکھیا لے جبّ تپّ کماہ۔ نہ موہ توٹن نہ تھائی پاہ۔ ۵ ندر کرے تا ایہہ موہ جائ۔ نانک ہر سیو رہے سمائ۔

—پ—

پروار دے ہتھی روانہ ہوناں۔

داس کہن لگا بابا جی میری اک پرار تھنا ہے۔ میرے کول کوئی لکھ ٹکا اکٹھا ہویا پیا ہے۔ میرے پتر سبھ کماؤدے کھاندے۔ کسے چیز دی کوئی توٹ نہی۔ میری بھٹ رانی تے تھادّا اشیرواد بھریا ہتھ رہے گا۔ کریا کرو میں اوہ لکھ ٹکے دھرم سال دے لیکھے لا دیاں۔

گورو صاحب نے حکم کیتا کہ تیرے پیسے تے تیرے پروار دا حق ہے۔ اس پرکار داس بھٹ دے زیادہ ضدّ کرن تے کجھ رقم گورو گھر دی دھرم سال واسطے لین لئی ستگورو جی راضی ہو گئے۔

داس بھٹ نے پھر گورو صاحب دا رچیا شبد بابا جی دے سنمکھ ہو شبد گا ویا:

گوڑی چیتی محلہ ۱ کت کی مائی باپ کت کیرا کدو تھاوہ ہم آئے۔ اگن بمب جل بہیتر نیچے کاہے کمّ اپائے۔ ۱ میرے صاحبہ کوؤن جانے گن تیرے۔ کہے ن جانی اوگن میرے۔ ۱ رباؤ۔ کیتے رخ برکھ ہم چینے کیتے پسو اپائے۔ کیتے ناگ قلی مہ آئے کیتے پنکھ اڈائے۔ ۲ ہٹ پٹن بچ مندر بھنے کر چوری گھر اوے۔ اگے دیکھے پچھے دیکھے تجھ تے کہا چھ پاوے۔ ۳ تٹ تیرتھ ہم نو کھنڈ دیکھے ہٹ پٹن باجارا۔ لے کے تکرّی تولن لاگا گھٹ ہی مہ ونجارا۔ ۴ جیتا سمند ساگر نیر بھریا تیتے اوگن ہمارے۔ دنیا کرہ کجھ مہر اپاوہ ڈبڈے پتھر تارے۔ ۵ جیٹا اگن برابر تپے بہیتر وگے کاتی۔ پرنوت نانک حکم پچھانے سکھ ہووے دن راتی۔ ۶ ۵ ۱۷

گورو صاحب توں اشیرواد لے پھر بھائی داس اپنے پنڈ نوں روانہ ہو گیا۔

ماتا ترپتا داس بھٹ تے گورو صاحب دی ساری گلّ بات سندی رہی۔ گورو صاحب وچّ ہن اس دا بھروسہ جیھ چکا سى کہ اسدا پتر نرنکار دا روپ ہے۔ پر کيہا جاندا ہے کہ اوہ مایہ موہ توں اپر نہی سی اٹھ پائی۔

---◆---

'بنّ دم کے سودا نہی باٹ۔'ا

اناں ہی دنان وچّ علاقے وچّ کوئی سادھو ہٹھ کر کے گرر گیا۔ اکثر ہی سادھو ایہہ کجھ کر لیا کردے سن۔ کوئی کھانا پینا چھڈّ دندا سى کوئی اچی تھان توں چھال مار دندا سى کوئی جیندے جی بھورے وچّ بند

سوڈھی ۲-۱۹۔ لگدا ہے کہ گورو گھر نال بھٹاں دا جورشتہ بندا ہے۔ اہو اسے داس بھٹ کر کے ہی ہوند وچّ اُودا ہے۔ جنم ساکھی انوسار بھائی مردانہ وی موجود ہندا ہے۔ جسدا مطلب ہے گلّ ۱۵۱۸ دی ہی لگدی ہے۔ دھرم سال پکھوکے۔ سوڈھی ۲-۳۲۹/۳۳۰ تے تاں صاف ہی لکھیا ہے کہ راوی دے کنارے بیٹھا سى تے ۱۲ سالی آیا ہے۔ سوڈھی ۲-۳۲۹/۳۳۰ تے تاں صاف ہی لکھیا ہے N سوڈھی ۲-۱۳۳۱ کہ راوی دے کنارے بیٹھا سى تے ۱۲ سالی آیا ہے۔ مطلب کہ صاحب تلونڈی وی گئے پکھوکے وی۔